

SZÁLLÁSI ÁRPÁD: FELEKI SÁNDOR (1865–1940) ÉS KÖLTÉSZE

**Digitalizálták a Magyar Tudománytörténeti Intézet munkatársai,
Gazda István vezetésével.**

A boldog békeidőkben, majd a két világháború között kerületi tisztiorvosok látták el a közegészségügyi teendőket Budapesten. Törvényhatósági területenként ketten vagy hárman, kivéve a VII. kerületet, Erzsébetvárost, ahol a 10-es években már négy tisztiorvost alkalmaztak.

Feladatuk volt felügyelni a lakások, intézmények, iskolák, fürdők, üzemek, a közélelmezés higiénés állapotára, ellenőrizni a gondozásban részesülőket, a szegénybeteg-ellátást, bejelenteni a fertőző betegségeket, végezni a járványügyi vizsgálatokat, himlőoltást, orvosrendőri vizsgálatokat, ügyelni a halottkémlésre, közreműködni a gyógyszer-vizsgálatoknál stb. Gyógyító gyakorlatot nem folytathattak, nem is szorultak rá, idejükből sem futotta volna.

Az említett közigazgatási kerület egyik tisztiorvosa volt Feleki Sándor, aki majd négy évtizedig töltötte be higiénikus hivatalát. Az első világháború után egyedül, mert a drasztikus létszámcsökkentés erre az intézményre is kiterjedt. Hetvenévesen (1935-ben) vonult nyugdíjba, már magas kora jogán, még nem a diszkriminációs törvények szerint. Több lexikon úgy tudja, hogy 1910-ben lett kerületi tisztiorvos, holott az 1904-ben megjelent könyvének címlapján már ez a titulus olvasható. A róla szóló megemlékezések megírásánál mégis inkább az öt verseskötete esett latba, ahogyan az a lexikon szövegéből egyértelműen kiderül. A szépirodalommal korán eljegyezte magát, a költészet maradt haláláig a legfőbb vigasza. Szelíd, békebeli sziget az elvadulásban, egészen 1940-ig, amikor a borzalmak elől jobb volt kiköltözni, az annyiszor megénekelt temetői nyugalomba. Költészetében megőrizte a századelő hangulatát, tudatosan távol minden modernségtől. Ismerte poézise korlátait, tudta, hogy Pósa Lajosnak lehet társa, de Kassák Lajosnak nem. Ezért is rokonszenves ez az egészségügyi rendszabályokat szigorúan betartó lírikus tisztiorvos, aki mindvégig szegénylegénye maradt a gazdag magyar irodalomnak.

Füchsel Miksa lovasberényi körorvosnak idősebbik fia Feleki Hugó néven az Antal Géza és Illyés Géza közé eső korszak legkitűnőbb urológusa lett. Öccse, az 1865-ben született Feleki Sándor 1890-ben kapott orvosdoktori oklevelet. A kilencvenes évek közepén a fővárosban együtt folytattak gyógyító gyakorlatot, és mindketten szenvedélyesen hódoltak a művészeteknek. Az urológus zenét szerzett, az öcs pedig dr. Fidelis, illetve Argus álnéven írt a különböző irodalmi lapokba.

Amikor Feleki Hugót 1897-ben 'A férfi ivar- és húgyszervek bántalmainak kór- és gyógytana' tárgy köréből magántanárrá habilitálták, Feleki Sándornak megjelent az első önálló verseskötete. A jó öreg lovasberényi körorvos nagyon büszke volt fiaira. A századfordulón az urológus a poliklinikán (Szövetség utca 14–16.) kapott osztályt, költő öccse pedig a VII. kerület tisztiorvosi hivatalába került. Ilyen minőségben adta közre 1904-ben a 'Budapest egészségügye érdekében alkotott rendeletek és határozatok' című gyűjteményét, amely a Buda és Pest egyesítése (1873) óta kiadott körrendeleteket tartalmazza. Alapja az 1876-ban kiadott XIV-es törvénycikk, amelynek pontjai a közegészségügy teljes területére kiterjednek.

Csakhogy itt már ötszáz oldallá bővül a Chyzer-féle könyvben található alaprendelet. Feleki könyve hatósági segédkönyvül szolgált mindazon orvosoknak, állatorvosoknak és gyógyszerészeknek, akik a szépen fejlődő főváros közegészségügye fölött örködtek. Újabb higiéniai tárgyú írása ezután csak versben jelent meg, tankölteményként, nyugdíjas korában.

Első kötete, a 'Vándorfelhők' a falusi idill ciklusos bemutatása. Legszebb darabja apját idézi, a körorvost, aki:

„Szívesen kél, ha álmából zavarják,
Es sohasem kérdi, mi a fizetés.
A pénz után ő sohse nyújtja karját,
A munka sok és a vagyon kevés...”
(Az öreg doktor).

És akit egy falu áld atyai gondoskodásáért. A tájleíró versek között az apa mellett két óriás emlékének felszentelésével találkozunk. Egyik Kossuth Lajosé:

„Hová egy ország ifja, véne
Sok éven át zarándokolt,
A turini szent, drága hajlék
Gazdátlan, üres, kiholt...”
(Via dei mille 22)

– írta az önkéntes száműzött halálára. A másik Petőfi Sándoré, több költeményben is. A segesvári jeltelen sírt, ha délkeletről esőfelhő jön, Bem apó könnyei öntözik. A márciusi ibolya is a 'Talpra magyar'-t idézi, a kikelet idusát a költő invokációjával. Petőfi és az aradi Tizenhárom sírja a hazafiság archimedesi pontjai:

„Ne tartsatok nagyhangzású beszédeket,
Ne rakjatok hantjukra dísz-követ,
Csak néhány rozsdamarta
ágyúcsövet...”
(Az aradi tizenhárom)

– inti a hangosan ünneplőket. Az sem okoz a kötetben diszharmoniót, hogy a nemzeti szentek után költőnk Erzsébet királynét gyászolja. Következő kötete az 1904-ben (az egészségügyi gyűjteményével egy időben) megjelent 'Árnyak és sugarak' továbbra is egyhúrú líra, először és utoljára némi szociális elégedetlenséggel, ahol az arató nép

„Dalol a nagy urak ellen
Gyűlölséget, haragot”
(Aratás),

a tájképben viszont feloldódik a szomorúság, a többször emlegetett melankólia, mely a század eleji szecessziós költészetnek kötelező alapállása. E kötetben újabb költőnagyság jelenik meg, a száz éve született Lenau, akit a legszívesebben fordít valamennyi német költő közül, mert egy kicsit magyar költőnek tartja.

'Az én mezőm' 1912-ben hagyta el a Franklin nyomdát, már főleg nosztalgias strófákat tartalmaz. A gyermekkorról, az évszakokról, egy-egy behavazott madárfészekről. Ahogy a kórház udvarán sóvárogva nézik a sápadt betegek a fecskevonulást, s örökké visszatérő motívumként: a vándorfelhőket.

Két kötetet adott ki 1930-ban. Az egyik Lenau 'Minden lírai költemény'-e, a másik az 'Őszi szántás', már-már „környezetvédő” felhangokkal.

Megírta, 'Hogyan éljünk nyáron, télen. Kis versekben elmesélem' (1937). Mórai modorban hatni szeretett volna az emberkékre, a leghálásabb olvasókra, akikre közeli pályatársa, Pósa Lajos is leginkább számított. Ma már szerencsére nem „kötelező” lebecsülni Pósa bácsi költészetét. Nagyon jól megfér Szabolcskával és Feleki Sándorral együtt Ady Endre és Kassák Lajos hatalmas árnyékában.

Nem állítjuk, hogy Feleki Sándor líráját feltétlenül fel kell fedezni. Ám az erzsébetvárosi tisztiorvosnak, talán – e szerény emlékeztetőből is kitűnik – versben is volt mondanivalója. Verseinek hangulatteremtő ereje ma is megejt.